

IMPRESSIONS

1 The Catalan architecture of the past 10-15 years is currently regarded as one of the most important attempts at the systematic use of the means and possibilities of architectural projects for town planning and urban renewal. Actually, the presence of qualified contemporary architecture in Catalan towns, above all Barcelona, comes as a surprise. Public buildings (schools, hospitals, law courts, buildings for culture, sport and administration), the renovation of the harbour and the old town, the generously conceived programme for the creation of squares and parks, the renewal of dilapidated parts of the town and improvements of the urban infrastructure (traffic, telecommunications, supply and disposal services) all bear witness to a policy based on a belief in the ability of architecture to organise the city. International comparisons show that architecture's output and reputation are exceptionally high in Catalonia, especially in view of the fact that architecture nowadays is condemned to provide an "adequate" image for technocratic or prestige-orientated urban operations on the one hand, and for architectural activities devoted purely to the mechanisms of profit-orientated investments on the other. It is against this background that the question arises of the extent to which Catalan architecture comprehends the town in structural terms and the degree to which it is capable of transforming it.

2 Unlike many other European districts which are undergoing a process of urbanisation (for example the Randstad Netherlands, the Ruhr district or Switzerland), Catalonia still benefits from the pre-eminence of its centre, Barcelona; similarly, the urban fabric of Barcelona benefits from the unambiguity of its concentric structure. Barcelona's monumental morphology places individual interventions within an urban topographical context in harmony with their position within the city's functional system. Barcelona is not a "floating city" in the sense of the post-industrial scenes of service- and leisure- orientated agglomerations, but a solid, cohesive whole —and this includes the no-man's land areas which stand out in sharp contrast to the densely utilised districts and are subject to periodical restorations in order to reintegrate them in the city structure. This was how we, as strangers to the town, saw Barcelona in 1985: a town whose parts —planned or unplanned— had grown together and intermeshed, a town whose stones were anchored indiscernibly in its soil, a town of quasi-naturalistic authenticity. The slummy Raval quarter merged almost imperceptibly with the layered Piranesian

MAX BOSSHARD
CHRISTOPH LUCHSINGER

1 La producció arquitectònica catalana dels últims deu o quinze anys està considerada actualment com un dels intents més notables d'aplicar sistemàticament els mitjans i les possibilitats del projecte arquitectònic per a la construcció i la renovació de la ciutat.

De fet, sorprèn la gran presència d'arquitectura de qualitat a les ciutats catalanes, sobretot a Barcelona. Edificis públics (escoles, hospitals, edificis judicials, culturals, esportius i administratius), la renovació del port i de Ciutat Vella, l'ambiciós programa de places i parcs, la renovació de barris degradats i el millorament de la infraestructura urbana (transports, telecomunicacions, subministraments i gestió dels residus) són mostres d'una política que es basteix sobre la capacitat de l'arquitectura d'organitzar la forma de la ciutat.

En comparació amb el context internacional, a Catalunya el prestigi i el rendiment de l'arquitectura semblen extraordinaris, tot i que, avui dia, la disciplina arquitectònica és acusada, cada cop més, de proporcionar una imatge «adequada» a través d'operacions urbanes tecnocràtiques o de prestigi, d'una banda, i de compromisos arquitectònics determinats per mecanismes inversors orientats al lucre, de l'altra. Davant d'aquest panorama sorgeix la qüestió de fins a quin punt l'arquitectura catalana entén la ciutat estructuralment o, més ben dit, de com conforma la ciutat.

2 A diferència de moltes altres zones en procés d'urbanització (com la perifèria de les ciutats dels Països Baixos, el Ruhr o Suïssa), Catalunya continua aprofitant el predomini d'un centre (Barcelona); és més: l'estructura urbana de Barcelona aprofita la claredat de la seva posició central. La morfologia monumental de Barcelona determina topogràficament les diverses intervencions i les integra harmònicament segons la seva posició dins del context funcional de la ciutat. Barcelona no és la ciutat flotant coneguda pels seus escenaris postindustrials d'aglomeracions dedicades als serveis i al temps lliure, sinó un conjunt sòlid que comprèn les «zones de ningú», que representen un clar contrast amb les zones urbanes densament aprofitades i es veuen sotmeses a sanejaments periòdics per tal d'integrar-les de nou en el context de la ciutat.

Almenys, així és com vam veure, com a estrangers, Barcelona el 1985: una ciutat composta, amb planificació o sense, per parts que s'havien anat soldant; una ciutat on la pedra dels edificis s'ancorava directament en els fonaments; una ciutat d'una autenticitat gairebé natural. Els degradats carrers del Raval es convertien, sense cap separació evident, en l'estratificada i piranesica substància del turístic Barri Gòtic i

substance of the lively touristic Barri Gòtic and with the repetitive quadrature of the adjacent residential and business areas in Cerdà's Eixample; the harbour complex reconciled the severe uniformity of Barceloneta with the organicity of the old town, and the industrial suburbs (e.g. Poble Nou) blended into Eixample, *Estribacions*, *Llobregat* and *Besòs* (*Quaderns* 186, "A virtual geography"). We strolled from district to district through sharply contrasting worlds which irrefutably belonged together —economically, socially and architecturally. Despite, and because of, its playfulness, Barcelona was immensely powerful and ingenious.

This was a long time ago. Parts of the town have since been dissected by the interventions of the late eighties and early nineties. Individual districts have been divided up, ambiguous zones—for example the *chiringuitos* on the Barceloneta beach, the undefined spatial sequences in the *Estribacions* and the oppressively dense core of the Raval—have been tidied and cleaned. Perhaps it is naive to believe that a city can retain its myths through all phases of modernisation that it undergoes. But in our opinion the extent to which the mystery of a city's essential structure is preserved or destroyed by an architectural project is what distinguishes a really interesting intervention from conventional production.

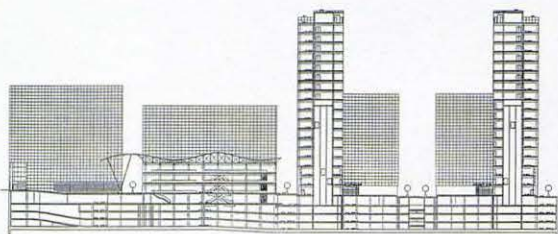
Although, for example, the Moll de la Fusta, one of the pilot projects of Barcelona's urban renewal, succeeds in playing down the city by-pass on the sea side of the town, its very artificiality has created an invisible barrier between the town and the water. The harbour, no longer economically viable in its previous form, is in danger of becoming prettified à la Canary Wharf. And in Poble Nou, a planning island called Nova Icària has emerged which is an almost cynical adaptation of indigenous

J. Martorell, O. Bohigas, D. Mackay, A. Puigdomènech:
 Ampliació de "El Corte Inglés"
 Extension of "El Corte Inglés" shopping centre (Barcelona, 1994).
 Foto D. Mora

en la quadratura repetitiva del barri residencial i comercial de l'Eixample de Cerdà; les instal·lacions portuàries connectaven la severa uniformitat de la Barceloneta amb l'organicisme de Ciutat Vella; els suburbis industrials (com per exemple, Poble Nou) formaven una unitat amb Eixample, *Estribacions*, *Llobregat* i *Besòs* (*Quaderns* 186, "Una geografia virtual"). D'un barri a l'altre de la ciutat, un podia travessar mons que eren tan contradictoris com part d'una unitat; malgrat i a causa del seu caràcter juganer, Barcelona era, econòmicament, social i arquitectònica, enormement poderosa i refinada.

D'això ja en fa temps. Les intervencions del final dels anys vuitanta i el principi dels noranta han fet, parcialment, una autòpsia a la ciutat. Alguns barris van ser separats, zones ambivalents (com per exemple els *chiringuitos* de la platja de la Barceloneta o sectors indeterminats dels estreps, però també part del nucli superpoblat del Raval) van ser eliminades o netejades. Potser és una ingenuïtat pensar que una ciutat pot modernitzar-se de mica en mica i alhora conservar els seus mites. Segons la nostra opinió, però, les intervencions veritablement interessants de la producció corrent es distingeixen precisament per la qüestió de quant misteri o, més ben dit, quant poc misteri elimina un projecte arquitectònic en la coherència d'una ciutat.

El Moll de la Fusta, un dels projectes pilot de la renovació de la ciutat, si bé va aconseguir resoldre la circumval·lació costanera de la ciutat de manera espacialment encertada, ha traçat, amb la seva pura artificiositat, un fossat que separa la ciutat del mar. El port, tot i que en la forma actual ja no és econòmicament funcional, amenaça de patir una minimització a la Canary Wharf. I al Poble Nou va sorgir l'illa planificada de Nova Icària, una elaboració gairebé cínica d'elements arquitectònics nacionals i americans, una caricatura ridícula de ciutat.

N. Cinnamond, C. Torrento, A. Sala:
Edificis comercials a l'Eix Macià
 Commercial buildings at the Eix Macià
 (Sabadell, 1992)

and American town planning elements, a ridiculous caricature of a town.

Even more exciting works—for example the Plaça dels Països Catalans by Viaplana, Piñón and Miralles which radiates the expressive fragility of an empty installation, or Solà-Morales and Moneo's Illa Diagonal whose huge, staggered, silhouette-like volumes give it the appearance of a dense big-city complex—have a tinge of unreality, of pretence, even though (like much of recent architecture in Barcelona) they are a good deal more eloquently designed than international post-modernism has taught us to expect. Symbol-laden architecture from the later eighties and early nineties has settled over Barcelona like a veil, attempting to hold together by iconographic means that which the modernisation of the town has wrenched apart.

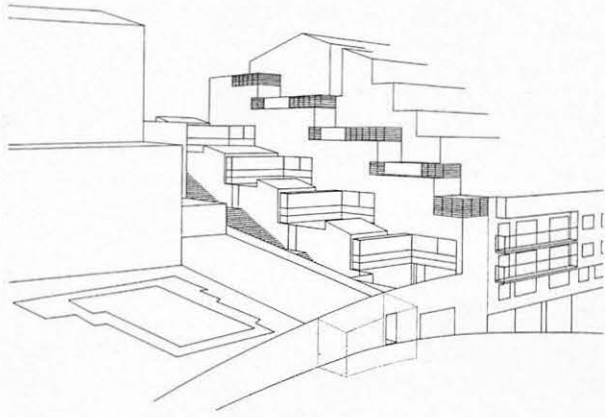
The situation of Barcelona following the great urban renewal is in many areas characterised by the contrast between the presence and power of the gradually emerging, complex city structure on the one hand, and on the other by a type of architecture which does not seem destined to last long—regardless of whether it alludes to local traditions such as Modernisme, whether it takes the form of an elegant version of Modernism, or whether it is committed to other—sometimes pronouncedly individualistic—tendencies. But at the point where the materiality of the architecture becomes estranged from the materials of the city, architecture must start to wonder about its capacity to relate to reality.

3 In fact, the most interesting projects of recent Catalan architecture incorporate the urban context without recourse to any excessive rhetoric. The yardstick of both the Hotel at Ramblas by Bonell and Gil, and Llinàs's housing project in Vallcarca (at least in its original form of four separate units) is the nature of the urban artefact established on the basis of a precise morphological analysis, whereby—typically enough—the architectural and the topographical elements merge almost imperceptibly into one another. Whereas Llinàs fuses the laterally adjoining rows of houses (which have very different profiles owing to historically conditioned building laws) with his interpretation of the steep slope of the site by means of multi-storey, terraced L-type buildings; Bonell and Gil's project makes the different layers of the block visible between the Rambla dels Estudis and the

Fins i tot obres més interessants (com per exemple la plaça dels Països Catalans de Viaplana, Piñón i Miralles, amb la fragilitat expressiva d'una instal·lació buida, o l'Illa Diagonal de Solà-Morales i Moneo, que, amb el seu enorme volum, es disposa escalonadament com una silueta per sorgir com un complex compacte metropolità) contenen quelcom de manca d'autenticitat, d'afegit, encara que, com moltes de les noves realitzacions a Barcelona, estiguin dissenyades de forma notablement més eloqüent del que acostuma a ser-ho el postmodern internacional.

L'arquitectura característica del final dels anys vuitanta i el principi dels noranta cobreix Barcelona com un vel i busca mantenir una coherència iconogràfica que s'ha anat perdent, i que es continua perdent com a conseqüència de la modernització de la ciutat. La situació de Barcelona després de la gran renovació de la ciutat es caracteritza, en molts aspectes, per aquest contrast entre la presència i la força de la complexa estructura urbana que ha sorgit progressivament, d'una banda, i una producció arquitectònica que es veu sotmesa a un desgast relativament ràpid, de l'altra, amb independència del fet de si aquesta s'inspira en tradicions locals com el modernisme, de si reelabora amb elegància la modernitat o de si es troba compromesa amb d'altres corrents també marcadament individualistes. Però en el moment en què la materialitat de l'arquitectura se separa del material de la ciutat, cal que l'arquitectura es plantegi la qüestió del seu contingut de realitat.

3 De fet, les obres més interessants de l'arquitectura catalana dels últims anys introdueixen, sense cap retòrica exuberant, la coherència urbana en els projectes. L'aparthotel a la Rambla, de Bonell i Gil, i els habitatges a Vallcarca de Llinàs (almenys en el projecte inicial, amb quatre unitats d'habitatges) prenen mesura, a partir d'una anàlisi precisa del context morfològic, de la consistència interna de l'artefacte urbà. D'aquesta manera, els condicionaments arquitectònics i topogràfics s'hi superposen significativament. Mentre Llinàs, per motius històrics i derivats de la legislació urbanística, fusiona els diversos perfils de les edificacions contigües interpretant la pendent del solar amb una tipologia d'habitatges escalonats en forma d'ela, el projecte de Bonell i Gil abasta l'estratificació del bloc de cases entre la Rambla dels Estudis i el carrer del Bot. L'oposició de la secció d'habitatges que s'aixequen per damunt de la façana classicista del Palau Moja

P. Llinàs: Habitatges a Vallcarca, proposta inicial. Housing at Vallcarca, original proposal.

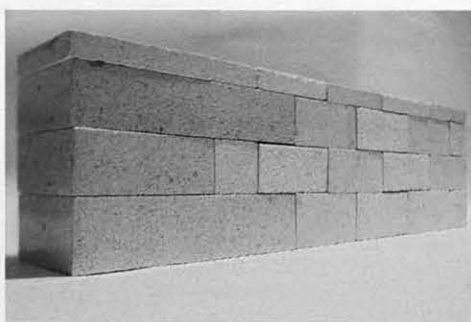

E. Bonell, J.M. Gil: Hotel a les Rambles
Hotel at Ramblas (Barcelona, 1994)

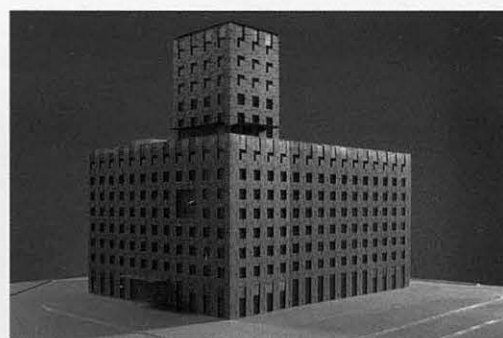
Carrer del Bot. The placement of the central bedroom tract at right angles to the street and above the existing classical façades of the Palau Moja uses the space available in the inner courtyards of the block and draws attention to its depth which is usually concealed by the façades of the Rambla, rather in the same way that the series of terraces in Vallcarca uses the downhill slope of the site both typologically (for the creation of optimal sun and light conditions) and as a means of emphasizing the slope as an autochthonous characteristic of the *Estríbacions* (*Quaderns* 186). Both projects make do with comparatively few formal elements to achieve their ends, and both interpret topography and urban morphology as mutually interacting spatial phenomena with an inherent anatomical beauty. The individually very different experiments by Mateo and Garcés and Sòria have a similar goal. In both Mateo's housing estate on the Carrer Joan Güell and Garcés/Sòria's hotel on the Plaça d'Espanya, the emphasis is primarily on the typological neutralisation of complex programmes. Mateo conceals Joan Güell's mixed uses in structurally identical storey segments which differ from each other only in the variability of their interiors, and Garcés and Sòria base the reception rooms and room modules of the hotel on a rigid system of courtyards. Conventionally organised dual-system types and vertically accessible spatial units which continue from facade to facade without interruption constitute the interior of large volumetric figures that refer to site-specific development patterns—the 19th century block with an inner courtyard and the broad-based, straight-line, free-standing building of the 20th century urban extension areas. Both the programme and the urban

aprofita l'espai existent a l'interior de l'edifici i permet apreciar-ne la profunditat, normalment oculta per l'alineament de la façana amb la Rambla, de manera semblant al que es proposa a la sèrie de terrasses de Vallcarca, valorant tipològicament, d'una banda, el terreny descendent—en bona part per crear unes condicions d'assolellament i d'il·luminació òptimes— i, de l'altra, deixa al descobert, mitjançant la introducció de la pendent a la resolució en secció del programa, que aquesta situació en pendent és una característica autòctona de les *Estríbacions* (*Quaderns* 186). Tots dos projectes, utilitzant els mínims recursos formals, consideren la topografia i la morfologia urbanes principis espacials cohesionats i intenten aprofundir la seva bellesa anatòmica.

Amb objectius similars operen els experiments, individualment molt diversos, de Mateo i de Garcés i Sòria. Tant en els dos blocs de J.L. Mateo al carrer Joan Güell com a l'hotel de la plaça d'Espanya de J. Garcés i E. Sòria, la intenció fonamental del projecte és la neutralització tipològica dels programes complexos. Mateo omple l'ús mixte de Joan Güell amb segments idèntics estructuralment, que només es distingeixen per la variabilitat dels elements en façana, i Garcés i Sòria sotmeten el mòdul tipològic de rebedors i habitacions d'hotel a una austera estructura de pati. Les solucions més convencionals en l'organització de les habitacions articulen així el gran volum interior de l'hotel, recollint models arquitectònics específics com el bloc amb pati interior dels teixits del segle XIX o les unitats independents amb planta baixa dels eixamples urbans del segle XX. El pla i la forma de la ciutat es fonen en una arquitectura sòbria, que no pretén il·lustrar ni idealitzar, però

J.L. Mateo: Edificis del carrer Joan Güell.
Maqueta conceptual Conceptual model

J. Garcés, E. Sòria: Hotel a la Plaça d'Espanya.
Maqueta Model

form are articulated in a restrained type of architecture which has no educational or idealistic purpose but which is, on the basis of its materiality, tremendously real. It is not by chance that Mateo illustrated his design for Joan Güell by an abstract plastic model which portrays the building as an overdimensioned masonry bond, and nor is it by chance that Garcés and Sòria gave the hotel on the Plaça d'Espanya the appearance of a precisely chiselled and polished and only superficially perforated solid block. The realism of Mateo and Garcés and Sòria confers the materiality of the casing onto the ground plan of the city, thereby reinforcing its crystalline structure under the inclusion of functional arteries and chambers. When architecture congeals into the structure of "the town", architecture attacks the raw material of the town—its surfaces, its traffic network, the topography of its genesis—and transforms it into a controlled form. The completion of the second motorway ring in Barcelona is an example of this sort of conscious influence on the aggregate condition of the town. The western section of the by-pass on the mountain side of the town along the Collserola slopes—from the Diagonal access to the Avinguda Jordà—is a departure from the conventional image of the urban speedway familiar since the 1960s. Instead of a linear construction with a standardised profile which cuts into the urban landscape, the ring road carves diverse, multilayered and often surprising traces on the earth's surface: folds, superimpositions, scales, drops and fractures. Subtle attention has been paid to the local topographical and urban conditions, and this has resulted in constantly-changing profiles and spatially-complex interfaces and junctions. Slopes are terraced and their edges are articulated, carriageways are underpassed, and tunnels and underpasses are connected with the outerworld by means of peephole-like openings.

A keypoint for understanding the transforming effect of the new ring road architecture on the town is the Collserola junction designed by Rahola. This new oval above the main carriageways connects them with the existing urban street network; central, locally-orientated facilities—sport and relaxation—overlap with the traffic system and integrate the site with the life of the town; the open terracing facing the sea is placed in a spatial relationship to the lower-situated city and emphasises its projecting topographical position at the starting point of the land-sea axes of Sant Gervasi, Balmes, República Argentina, Gran de Gràcia above the old waterways.

The Olympics terrain structured by Bru is situated in a similarly privileged, belvedere-like position above the town in the Vall d'Hebron. Like the west section of the town by-pass, Bru's intervention in a long-neglected zone, something between a spontaneous and a planned urban extension, operates by manipulating topographical sections and urban morphological fragments and by establishing and condensing a network of collective urban functions. Its claims, however, do not stop at pure pragmatism. Vall d'Hebron is the result of a highly developed, intellectual discussion with city, architecture and landscape, a result which—precisely because of the extensive analytical work on which it is based—is both artificial and genuinely efficient. Vall d'Hebron is an open project in as much as it addresses the problem of the organisation of the infrastructure and provides the basis for future building scenarios. This basis is, however, already tinged with an ingenious artificiality: "the natural" merges almost imperceptibly with "the synthetic"—which for its part imitates and alienates organic growth. Bridges in the form of platforms and arches subjugate the natural-looking rhythms of a constructed topography, and the whole thing seems effortlessly to absorb the forces to which it is exposed and transform them into a perfectly fluent geometry. Vall d'Hebron is the scene of a newly invented Barcelona which is united to the uniqueness of the city by its imaginative inner cohesion.

que, a causa de la seva materialitat, és enormement real. No és casual que J.L. Mateo il·lustrés el seu projecte per al carrer Joan Güell amb un model abstracte que representa l'edifici com un simple engalçament sobredimensionat de blocs de pedra, i tampoc no és casual que Garcés i Sòria donin a l'hotel de la plaça d'Espanya un tractament que fa que l'edifici tingui l'aspecte d'un bloc massís cisellat i polit amb precisió, i únicament perforat en superfície. El realisme de Mateo i de Garcés/Sòria transfereix la substància de contenidor al pla de la ciutat i, incloent-hi artèries i cambres funcionals, en reforça la seva condició d'estructura cristal·lina.

Quan l'arquitectura es converteix en ciutat, pren la matèria prima d'aquesta (la seva superfície, la seva xarxa circulatòria, els seus mòduls, la seva topografia, la seva gènesi) i la transforma de manera controlada. L'acabament del segon cinturó de Barcelona és un exemple d'una d'aquestes intervencions dirigides sobre l'estat físic de la ciutat. La construcció del tram occidental de la via de circumval·lació pel nord de la ciutat, al llarg de la falda de Collserola (des de l'enllaç amb la Diagonal fins a l'avinguda de Jordà), trenca la imatge habitual des dels anys seixanta de les vies ràpides urbanes. En lloc d'una obra arquitectònica que secciona el paisatge de la ciutat amb el tipificat tall transversal, la ronda deixa a la superfície un rastre sovint sorprenent format per una diversitat formal i de nivells creixents i decreixents: plegaments, corriments, imbricacions, enfonsaments sobtats, ruptures. Les diverses intervencions en les realitats espacials urbanes i topogràfiques locals provoquen perfils constantment canvians, interseccions i nusos de comunicacions espacialment complexos. Les vores dels voladissos s'articulen, es construeixen terrasses als talussos, s'estenen les calçades i els túnels i els passos subterranis es connecten a través d'«ulls» amb el món exterior.

Un punt clau per entendre de quina manera l'arquitectura de la ronda conforma la ciutat és el nus de comunicacions creat per V. Rahola a Collserola. El nou oval construït damunt les calçades principals les connecta amb la xarxa de carrers ja existent: les funcions centrals de la zona (esport i lleure) se sobreposen amb les de la circulació i integren aquest espai en la vida urbana; l'estructura en forma de terrassa oberta al mar crea un vincle espacial amb la ciutat que s'estén més avall i accentua l'excel·lent situació topogràfica en el punt de partida dels eixos muntanya-mar establerts sobre antics cursos d'aigua: Sant Gervasi, Balmes, República Argentina, Gran de Gràcia.

En una similar posició privilegiada de mirador damunt la ciutat es troba el complex olímpic configurat per E. Bru a la Vall d'Hebron. La intervenció de Bru en una zona abandonada durant molt de temps entre l'expansió urbana espontània i la planificada opera amb la manipulació de seccions topogràfiques i fragments de la morfologia urbana, i amb l'organització i la reticulació d'equipaments urbans col·lectius, però va més enllà d'un plantejament pragmàtic. La Vall d'Hebron és el resultat d'una profunda reflexió intel·lectual sobre la ciutat, l'arquitectura i el paisatge; un resultat que, precisament per l'exhaustiu treball analític que el precedeix, és en la mateixa mesura artificios i veritablement útil. La Vall d'Hebron és un projecte obert en la mesura en què es planteja de manera fonamental l'organització de la infraestructura i alhora proporciona una base per a futurs desenvolupaments arquitectònics. Aquesta base, però, ja és d'una sofisticada artificialitat: «el natural» desemboca directament en «el sintètic», imitant i estranyant a la seva manera el creixement orgànic; els elements de ponts i plataformes potencien els moviments aparentment naturals d'una topografia construïda; el conjunt sembla un artefacte que incorpora aparentment sense dificultats les forces que hi actuen i les converteix en una geometria completament fluida. A la Vall d'Hebron creix una Barcelona reinventada que, gràcies a la seva fantàstica cohesió interna, s'integra en la singularitat d'aquesta ciutat.

L'arquitectura de la ronda com a element conformador.
The transforming effect of the architecture around the ring road.
Fotos M. Laguillo